

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

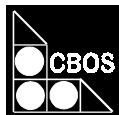
BS/19/2001

SZKOLNICTWO I REFORMA EDUKACJI PO TRZECH SEMESTRACH DOŚWIADCZEŃ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2001

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SZKOLNICTWO I REFORMA EDUKACJI PO TRZECH SEMESTRACH DOŚWIADCZEŃ

- ◆ Po upływie trzech semestrów od wprowadzenia reformy do szkół utrzymuje się krytyczna ocena zmian, jakie zaszły w tym czasie w szkolnictwie. Prawie dwie piąte ankietowanych (37%) uważa, że obecnie funkcjonuje ono gorzej niż przed reformą, a jedna czwarta (26%) ma poczucie, że nic się w tej dziedzinie nie zmieniło. Tylko niespełna jedna siódma ankietowanych (14%) dostrzega poprawę. Nadal niemal co czwarty badany nie ma wyrobionego zdania w tej sprawie.
- ◆ Od czerwca 2000 roku zmalała liczba osób przekonanych, że reforma edukacji jest korzystna (z 18% do 13%), wzrosła natomiast grupa sądzących, że nie ma ona znaczenia dla zwykłych ludzi (z 37% do 44%). Co czwarty badany (25% - o 2 punkty więcej niż w czerwcu) ma poczucie, że wprowadzenie reformy szkolnictwa jest niekorzystne.
- ◆ Krytyczne nastawienie do reformy wiąże się z postulowaniem reorganizacji obecnego systemu szkolnictwa. Co czwarty ankietowany (24%) widzi potrzebę zasadniczych („dużych”) zmian, nieco większa grupa (27%) wskazuje na konieczność przeprowadzenia niewielkiej korekty, a prawie co piąty badany (18%) jest przeciwny jakiegokolwiek reorganizacji.
- ◆ Badani, którzy dostrzegają obecnie potrzebę zmian w szkolnictwie (N=549), zwracają uwagę przede wszystkim na konieczność wyrównania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze środowisk zaniedbanych edukacyjnie (17%), zwiększenia nakładów na szkolnictwo i zmiany zasad jego finansowania (12%), a także odpowiedniego wynagradzania nauczycieli (11%). Pewna grupa krytykuje jednak podstawowe rozwiązania reformy domagając się radykalnych zmian lub nawet wstrzymania reformy (13%).

Reformę edukacji wprowadzono do szkół półtora roku temu, ale jej efekty będzie można ostatecznie ocenić dopiero w końcowej fazie przemian, około roku 2007. Już teraz jednak w świadomości społecznej utrwalają się niekorzystne opinie na temat reformy, które mogą zaważyć na jej powodzeniu - zmian w szkolnictwie nie da się bowiem przeprowadzić jedynie w trybie administracyjnym, bez poparcia społecznego.

Z naszych badań, realizowanych systematycznie od połowy '98 roku, wynika, że większość Polaków od początku dostrzegała potrzebę przeprowadzenia reformy edukacji, choć niekoniecznie w trybie pilnym - ze względu na inne problemy kraju. Społeczeństwo było też otwarte na reformatorskie propozycje i rozwiązania MEN udzielając wielu z nich trwałego lub wręcz rosnącego poparcia¹. Polacy nie kryli jednak obaw związanych z tą reformą - w ostatecznym bilansie zawsze okazywały się one silniejsze niż nadzieje. Krytycznie oceniali też to, co dzieje się w reformowanym szkolnictwie na poziomie ich społeczności lokalnych, częściej wymieniając problemy, jakie stwarza reforma, aniżeli jej osiągnięcia².

Ostatecznie, po upływie dwóch semestrów od wprowadzenia zmian do szkół w społeczeństwie wyraźnie przeważały opinie krytyczne. Oceniano, iż szkolnictwo funkcjonuje gorzej niż przed reformą lub że w zasadzie nic się nie zmieniło. Zaledwie jedna szósta dorosłych Polaków dostrzegała poprawę w dziedzinie edukacji. Większość ankietowanych podważała też sens reformy uznając, iż nie ma ona znaczenia lub wręcz że jest niekorzystna dla ludzi takich jak oni. Można było wtedy sądzić, że opinie społeczne dopiero się kształtują, na co wskazywał wysoki odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć”, a także

¹ Zob. komunikat CBOS „Reforma edukacji - poinformowanie i poparcie społeczne”, marzec 2000 (oprac. B. Wciórka).

² Zob. komunikat CBOS „Reforma edukacji - pierwsze doświadczenia, nadzieje i obawy”, marzec 2000 (oprac. B. Wciórka).

dominujące w społeczeństwie poczucie niedoinformowania o zmianach wprowadzanych w szkolnictwie³.

Po kolejnym semestrze doświadczeń z reformowanym szkolnictwem ponownie zapytaliśmy ankietowanych, czy dostrzegają w reformie jakąś szansę dla zwykłych ludzi. Poprosiliśmy też o ocenę funkcjonowania reformowanego szkolnictwa i zapytaliśmy, czy i jakie zmiany w tej dziedzinie postulują⁴.

CZY OBECNIE SZKOLNICTWO FUNKCJONUJE LEPIEJ CZY TEŻ GORZEJ NIŻ PRZED REFORMĄ?

Po upływie trzech semestrów od wprowadzenia reformy do szkół utrzymuje się krytyczna ocena zmian, jakie zaszły w tym czasie w szkolnictwie. Prawie dwie piąte ankietowanych (37%) uważa, że obecnie funkcjonuje ono gorzej niż przed reformą, a jedna czwarta (26%) ma poczucie, że nic się w tej dziedzinie nie zmieniło. Tylko niespełna jedna siódma (14%) dostrzega poprawę. Odnotowujemy więc ponaddwukrotną przewagę opinii negatywnych nad pozytywnymi, a w ocenach skrajnych proporcje te są jeszcze mniej korzystne (13% i 2%). Nadal niemal co czwarty badany nie ma wyrobionego zdania w tej sprawie.

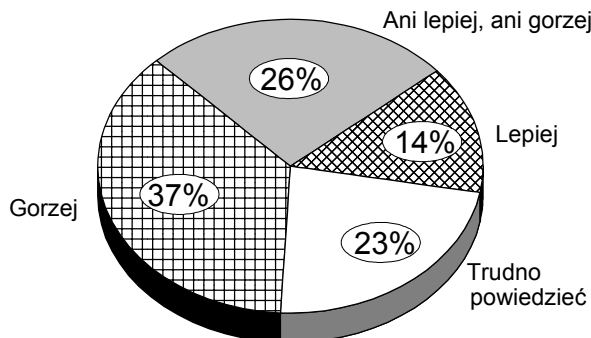
Tabela 1

Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie szkolnictwo funkcjonuje lepiej czy też gorzej niż przed wprowadzeniem reformy?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	VI 2000		X 2000		I 2001	
	w procentach					
Znacznie lepiej	1	16	1	12	2	14
Trochę lepiej	15		11		12	
Ani lepiej, ani gorzej	23	23	27	27	26	26
Trochę gorzej	22	35	20	38	24	37
Znacznie gorzej	13		18		13	
Trudno powiedzieć	26	26	23	23	23	23

³ Zob. komunikat CBOS „Reforma edukacji z perspektywy minionego roku szkolnego”, lipiec 2000 (oprac. B. Wciórka).

⁴ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (128), 5-8 stycznia 2001 roku, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1069).

RYS. 1. CZY, PANA(I) ZDANIEM, OBECNIE SZKOLNICTWO FUNKCJONUJE LEPIEJ CZY TEŻ GORZEJ NIŻ PRZED WPROWADZENIEM REFORMY?

Badani, którzy dostrzegają pozytywne zmiany w szkolnictwie, stanowią mniejszość we wszystkich grupach społecznych. Na tym tle stosunkowo najlepiej wypada młodzież w wieku od 18 do 24 lat (28% ocen pozytywnych, 34% negatywnych), choć trzeba przyznać, że w porównaniu z pomiarem z czerwca 2000 roku nieco wzrósł jej krytycyzm. Znacznie bardziej pogorszyły się natomiast opinie uczniów i studentów (spadek ocen pozytywnych z 27% do 20%, wzrost negatywnych z 25% do 43%).

Zachodzące zmiany lepiej oceniają ludzie mający poczucie bezpieczeństwa materialnego, żyjący w dobrych warunkach materialnych (26% ocen pozytywnych, 31% negatywnych); im gorsze natomiast warunki gospodarstw domowych oraz im niższy dochód przypadający na członka rodziny, tym bardziej krytyczne opinie. Dotychczasowe skutki reform są oceniane negatywnie głównie przez grupy najsłabsze ekonomicznie - można by sądzić, że ich krytycyzm wynika z niższych kompetencji, gorszego poinformowania. Okazuje się jednak, że jeszcze bardziej krytyczny stosunek do reformy mają osoby z wyższym wykształceniem (11% ocen pozytywnych, 52% negatywnych), a szczególnie przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (odpowiednio 13% i 53%). Trzeba przy tym podkreślić, że opinie tych grup znacznie się pogorszyły w porównaniu z czerwcem roku 2000⁵. Tak więc największy, a zarazem nasilający się krytycyzm wobec reformy odnotowujemy właśnie w środowiskach, które z racji swojego wykształcenia są najbardziej kompetentne w ocenie

⁵ W przypadku osób z wyższym wykształceniem nastąpił spadek ocen pozytywnych o 14 punktów i wzrost negatywnych o 12 punktów, w przypadku kadry kierowniczej i inteligencji: spadek ocen pozytywnych o 16 punktów i wzrost negatywnych o 10 punktów.

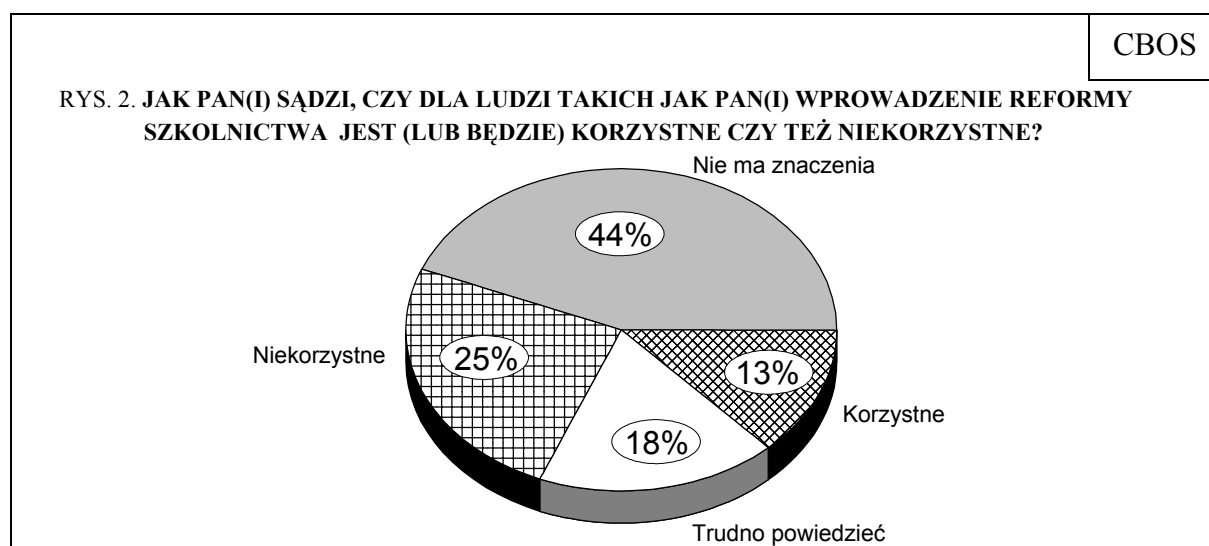
spraw związanych z edukacją. Warto przy tym pamiętać, że są to grupy najbardziej opiniotwórcze, od ich stosunku do reformy w znacznej mierze zależy jej powodzenie.

Istotnym czynnikiem różnicującym opinie na temat wpływu reformy na szkolnictwo są również poglądy polityczne - prawicowa orientacja sprzyja bardziej pozytywnej ocenie zmian (21% ocen pozytywnych, 33% negatywnych), lewicowa zaś wiąże się z większym krytycyzmem w tej sprawie (odpowiednio: 11% i 43%).

Ocena zmian, jakie zaszły w szkolnictwie w ciągu półtora roku od wprowadzenia reformy do szkół, wyraźnie zależy również od tego, czy ankietowani dostrzegają w reformie jakieś korzyści, szanse dla siebie i ludzi im podobnych, czy też mają poczucie, że jest ona niekorzystna dla zwykłych ludzi⁶.

DLA KOGO REFORMA EDUKACJI JEST KORZYSTNA?

Półtora roku po wprowadzeniu reformy edukacji do szkół większość Polaków (69%) nie dostrzega w niej szansy dla zwykłych ludzi: co czwarty ankietowany (25%) uznaje reformę za niekorzystną, a ponad dwie piąte (44%) uważa, że nie ma ona znaczenia dla ludzi takich jak oni. Korzyści dostrzega ponad jedna ósma badanych (13%).

⁶ Wśród badanych, którzy dostrzegają w reformie szanse dla siebie i ludzi im podobnych, połowa uważa, że szkolnictwo funkcjonuje obecnie lepiej niż przed reformą; tylko co dziewiąty jest przeciwnego zdania. Natomiast wśród tych, którzy uznają reformę za niekorzystną, jedynie co dwudziesty pozytywnie ocenia zmiany, a ponad trzy czwarte uważa, że obecnie jest gorzej niż przed reformą.

W społeczeństwie słabnie poczucie, że reforma edukacji jest korzystna, umacnia się zaś przekonanie, że nic nie daje ona zwykłym ludziom. W porównaniu z pomiarem z czerwca 2000 roku zmalała liczba badanych dostrzegających korzyści (o 5 punktów), wzrosła zaś tych, którzy sądzą, że reforma nie ma znaczenia (o 7 punktów) lub że jest niekorzystna dla ludzi takich jak oni (o 2 punkty). Opinie w tej sprawie stopniowo się krystalizują (spadek odpowiedzi „trudno powiedzieć” o 4 punkty).

Tabela 2

Jak Pan(i) sądzi, czy dla ludzi takich jak Pan(i) wprowadzenie reformy szkolnictwa jest (lub będzie) korzystne czy też niekorzystne?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	VI 2000	I 2001
	w procentach	
Korzystne	18	13
Nie ma znaczenia	37	44
Niekorzystne	23	25
Trudno powiedzieć	22	18

Korzyści płynące z reformy najczęściej dostrzegają uczniowie i studenci (28%), a także ogół młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (23%), choć od czerwca w obu tych grupach ubyło osób pozytywnie oceniających reformę. Zrozumiałe, że im badani są starsi, tym rzadziej uznają reformę za korzystną dla ludzi takich jak oni. Życzliwemu spojrzeniu na wprowadzane zmiany sprzyja też poczucie bezpieczeństwa materialnego - korzyści z nimi związane częściej dostrzegają badani żyjący w dobrych warunkach materialnych (24%), a respondenci uzyskujący najwyższe dochody na osobę w rodzinie są najmniej krytyczni w tej sprawie.

Poczucie, że reforma jest niekorzystna dla ludzi takich jak oni, wyraźnie nasilone jest w grupach słabych ekonomicznie - wśród osób źle sytuowanych, osiągających niskie dochody (32%). Szczególnie silne jest ono wśród rolników (44%). Jednak z drugiej strony za niekorzystną dla siebie często uznają reformę także przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (39%) oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla (34%), czyli badani z najwyższymi kwalifikacjami i wyższym wykształceniem. Trzeba jednak podkreślić, że korzyści dla siebie nie dostrzegają w niej także ludzie z wykształceniem podstawowym (5% uznaje ją za korzystną, 57% za bez znaczenia i 17% za niekorzystną).

Również poglądy polityczne wpływają na opinie w tej sprawie - reformę edukacji najbardziej doceniają osoby identyfikujące się z prawicą (21% uznaje ją za korzystną dla ludzi do siebie podobnych, 16% - za niekorzystną), najbardziej krytycznie oceniają ją natomiast badani o lewicowej orientacji (odpowiednio: 10% i 32%).

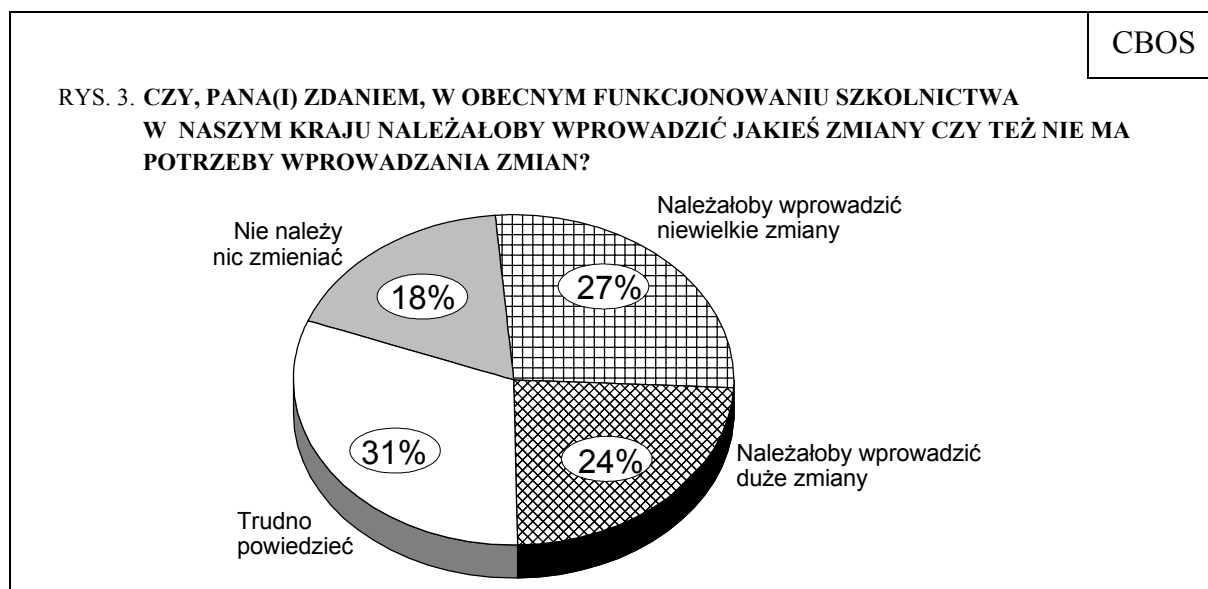
Próbując zrozumieć krytycyzm grup słabych ekonomicznie oraz najgorzej wykształconych należałoby odwołać się do wyników sondażu przeprowadzonego przed rokiem⁷, które ukazują, że społeczeństwo sceptycznie odnosi się do ewentualnych efektów reformy w kwestiach, które traktowane są przez reformatorów jako jej podstawowe cele. Przede wszystkim większość Polaków nie wierzy, że reforma spowoduje wyrównanie szans edukacyjnych uczniów pochodzących z rodzin ubogich oraz zamożnych, a także zamieszkałych na wsi oraz w miastach. Polacy na ogół też nie spodziewają się, że dzięki zmianom w szkolnictwie młodzi ludzie będą mniej zagrożeni bezrobociem. Sceptycznie odnoszą się również do opinii, iż reforma wpłynie na wzrost liczby młodych ludzi zdobywających wyższe wykształcenie oraz że zwiększy konkurencyjność polskiej młodzieży w stosunku do rówieśników z Zachodu. Trudno w tej sytuacji oczekiwać, żeby ankietowani znajdujący się w gorszym położeniu materialnym i słabiej wykształceni uznawali reformę za korzystną dla ludzi takich jak oni. Dochodzi do tego szczególnie wyraźne w tych środowiskach poczucie niedoinformowania o zmianach wprowadzanych w szkolnictwie, które zmniejsza szanse na akceptację reformy.

Otwarte pozostaje natomiast pytanie, dlaczego tak często nie doceniają reformy ludzie najlepiej wykształceni, którzy są znacznie lepiej poinformowani, mają też większe kompetencje do oceny zachodzących zmian. Zapewne dostrzegają oni w założeniach reformy lub w sposobie jej wdrażania zbyt wiele mankamentów, co powoduje uogólniony krytycyzm w opiniach na jej temat. Odpowiedzi ankietowanych na kolejne pytania wydają się potwierdzać to przypuszczenie.

⁷ Zob. komunikat CBOS „Reforma edukacji - pierwsze doświadczenia, nadzieje, obawy”, op.cit.

CO NALEŻAŁOBY ZMIENIĆ W REFORMOWANYM SYSTEMIE SZKOLNICTWA?

Krytyczne nastawienie do reformy wiąże się z postulowaniem reorganizacji obecnego systemu szkolnictwa. Na ogół jednak Polacy są dość ostrożni w swoich propozycjach - zaledwie co czwarty ankietowany (24%) widzi potrzebę zasadniczych („dużych”) zmian, nieco większa grupa (27%) wskazuje na konieczność przeprowadzenia niewielkich zmian, a prawie co piąty badany (18%) jest przeciwny jakiegokolwiek reorganizacji. Trzeba przy tym podkreślić, że niemal jedna trzecia respondentów nie ma wyrobionego poglądu w tej sprawie.

Konieczność reorganizacji szkolnictwa najczęściej postulują ludzie z wyższym wykształceniem - głównie jednak kadra kierownicza i inteligencja, czyli osoby najbardziej krytycznie nastawione wobec reformy. W grupie tej zdecydowana większość (79%) widzi potrzebę zmian, w tym ponad dwie piąte (44%) opowiada się za dużymi zmianami, a jedna trzecia (35%) - za niewielkimi; jedynie 6% jest przeciwnych reorganizacji. Wraz z wykształceniem rośnie odsetek zwolenników zmian. Częściej też spotkamy ich w wielkich aglomeracjach miejskich niż w mniejszych miastach czy na wsi.

Przeciwników wprowadzania jakichkolwiek zmian w szkolnictwie stosunkowo najwięcej jest wśród ludzi młodych, w wieku od 18 do 24 lat (28%), którzy częściej niż inni pozytywnie oceniają dotychczasowe przekształcenia w szkolnictwie, częściej też postrzegają reformę edukacji jako korzystną dla siebie i ludzi takich jak oni. Trzeba jednak przyznać, że również w tej grupie częściej niż co czwarta osoba (27%) opowiada się za dużymi zmianami i tyle samo dostrzega potrzebę niewielkich zmian. Przeciw reorganizacji szkolnictwa nieco częściej niż inni wypowiadają się także przedstawiciele grup słabszych ekonomicznie i społecznie, tzn. bezrobotni (26%), ludzie najgorzej sytuowani (24%), robotnicy i rolnicy.

Nie jesteśmy pewni, czy postulaty wprowadzenia zmian oznaczają w intencji badanych, że ma to być w zasadzie kontynuacja reformy MEN z uwzględnieniem pewnych poprawek czy też raczej radykalna zmiana podstawowych założeń reformy lub wręcz jej wstrzymanie. Pewne światło na ten problem rzucają odpowiedzi na pytanie otwarte, w których badani, którzy dostrzegają potrzebę zmian (N=549), mogli swobodnie wypowiedzieć się, co należałoby zmienić - według nich - w obecnym szkolnictwie.

Zwraca uwagę fakt, że część wypowiedzi zawiera ostrą krytykę założeń reformy edukacji oraz sposobu jej wdrażania. Badani domagają się nie tylko poprawienia reformy, ale jej radykalnej zmiany lub wręcz powrotu do starego systemu szkolnictwa. Nieliczni żądają też wyciągnięcia służbowych konsekwencji wobec decydentów z MEN odpowiedzialnych za reformę.

Znaczna grupa ankietowanych koncentruje się też na problemach finansowych szkolnictwa - osoby te podkreślają konieczność zwiększenia nakładów na edukację, zmianę zasad finansowania szkół. Związane są z tym również liczne postulaty zapewnienia nauczycielom godziwego wynagradzania i odpowiedniego systemu awansu.

Zdecydowanie najczęściej jednak pojawia się postulat wyrównania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z różnych środowisk, zapewnienia dostępu do wykształcenia na wszystkich poziomach edukacji grupom społecznie i materialnie najsłabszym. Wiąza się z tym propozycje obniżenia kosztów kształcenia ponoszonych przez rodziny, zagwarantowania uczniom i studentom odpowiedniego systemu stypendialnego, a także całkowicie bezpłatnej edukacji.

		CBOS
Co, Pana(i) zdaniem, należałoby zmienić w szkolnictwie?		
Postulaty dotyczące:	Osoby postulujące zmiany (N=549)	Badani ogółem (N=1063)
- równości szans kształcenia dzieci z różnych środowisk, zapewnienia najslabszym społecznie i ekonomicznie dostępu do wykształcenia na wszystkich poziomach, bezpłatnej edukacji, obniżenia kosztów kształcenia, stypendia dla biednych, zdolnych - np. większa dostępność, szczególnie dla dzieci ze wsi, dostępność dla dzieci biednych, żeby wszystkie dzieci mogły się uczyć, żeby każdy miał dostęp do nauki na stopniu wyższym itp.	17%	9%
- naprawy reformy oraz radykalnej zmiany - wszystko zmienić, całą reformę, powrócić do starego systemu, zlikwidować gimnazja, nowa matura nie ma sensu, zmienić założenia reformy, ośmioklasowa szkoła podstawowa, zmienić ministra, zwolnić osoby odpowiedzialne za reformę itp.	13%	7%
- finansowania edukacji i szkół - zwiększyć finanse na oświatę, dofinansować szkoły, pomoc dla szkół wiejskich, zmienić zasady finansowania, szkoły powinny być na własnym rozrachunku, itp.	12%	6%
- wynagrodzenia i pracy nauczycieli - lepsze zarobki, docenić, wprowadzić system nagradzania nauczycieli, system awansu nauczycieli, zapewnić zatrudnienie, dać miejsce młodym ludziom, przywrócić Kartę Nauczyciela itp.	11%	6%
- pozostawienia małych, wiejskich szkół, zwiększenia liczby szkół, tworzenia nowych - więcej państwowych szkół, więcej gimnazjów, nie zamykać szkół , wybudować więcej szkół, nie zapominać o szkolach specjalnych i dzieciach niepełnosprawnych itp.	11%	6%
- programu nauczania - np. program mało zrozumiały dla dzieci, przeładowany, źle skonstruowane bloki przedmiotowe, bardziej spójny program edukacji, lżejszy powinien być program szkoły, dostosować do poziomu dzieci, programy dostosowane do współczesnych warunków życia, więcej informatyki, języków obcych itp.	9%	5%
- podręczników , ich ceny i stabilizacji - np. ujednoczyć podręczniki, niepotrzebna ciągła zmiana podręczników, podręczniki powinny być tańsze itp.	7%	4%
- poziomu, sposobów i rygorów nauczania - uwagi dotyczące zarówno zmniejszenia, jak i zwiększenia wymagań wobec dzieci - ujednoczyć informacje dotyczące egzaminów, łatwiejsza matura, mniej stresu; powinno być przygotowanie do nowej matury od I klasy licealnej; żeby dzieci dały sobie radę w szkole, zwiększyć wymagania wobec dzieci itp.	6%	3%
- poprawy wyposażenia szkół - dostęp do komputerów, więcej pomocy naukowych, dostęp do Internetu, poprawa warunków nauki, poprawa wyglądu i wyposażenia szkół	5%	3%
- dojazdów dzieci do szkół - zlikwidować, lepiej zorganizować, ułatwić, zorganizować czas dzieciom dojeżdżającym do szkół, dożywianie ich itp.	4%	2%
- kwalifikacji nauczycieli - podnieść kwalifikacje, nagradzanie za kwalifikacje, poprawić wykształcenie nauczycieli, wyrzucić stare kadry, eliminować nauczycieli bez odpowiednich kwalifikacji itp.	4%	2%
- stosunku nauczyciela do ucznia - brak zainteresowania wychowawców wychowankami, jednakowe traktowanie uczniów, żeby nauczyciele partnersko traktowali uczniów, szkoła dla ucznia, a nie uczeń dla szkoły, zmiana podejścia nauczycieli do dzieci, też system ocen, klasyfikacji, nagród itp.	3%	2%
- zapewnienia dzieciom w szkole bezpieczeństwa, opieki oraz dyscypliny - świetlice, pielęgniarki, większy dozór, przestrzeganie dyscypliny obowiązującej uczniów	2%	1%
- organizowania w szkole zajęć pozalekcyjnych, wyrównawczych, zagospodarowania czasu wolnego uczniów itp.	1%	1%
- za i przeciw prywatyzacji szkolnictwa	1%	1%
Inne	2%	1%
Trudno powiedzieć	11%	5%
Nie dotyczy	-	49%
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić więcej niż jeden postulat.		

W swoich wypowiedziach badani często odnoszą się do problemów powstałych w czasie tworzenia nowej sieci szkolnictwa. Protestują przeciwko likwidacji małych, wiejskich szkół, domagają się zwiększenia liczby szkół państwowych, w tym - gimnazjów. Przypominają też o dzieciach specjalnej troski, wskazując na konieczność tworzenia dla nich odpowiednich placówek.

Przedmiotem zainteresowania respondentów są także rozmaite problemy wewnątrzszkolne wynikające z wprowadzenia reformy. Uwagi i postulaty dotyczą nowego programu nauczania, nowych podręczników i poziomu nauczania, wskazują także na konieczność lepszego wyposażenia szkół (głównie w pomoce naukowe, komputery, podłączenia do Internetu) oraz lepszego zorganizowania dojazdów do szkół. Wiążą się z nimi wypowiedzi domagające się zapewnienia uczniom bezpieczeństwa, opieki oraz możliwości korzystania z zajęć pozalekcyjnych. Część postulatów to wymagania skierowane bezpośrednio do nauczycieli - dotyczą one konieczności dokończenia się, podnoszenia kwalifikacji, a także odpowiedniego stosunku do uczniów.

Z przedstawionej analizy wypowiedzi ankietowanych wynika, że co najwyżej jedna ósma osób dostrzegających potrzebę zmian w szkolnictwie (13%) postuluje wstrzymanie reformy lub w zasadniczy sposób kwestionuje jej założenia i rozwiązania. Zdecydowana większość natomiast domaga się konsekwentnego wprowadzania ich w życie zgodnie z priorytetami ustalonymi przez MEN. Badani postulują więc przede wszystkim zapewnienie równych szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z różnych środowisk (17%), zagwarantowanie odpowiedniego finansowania reformowanego szkolnictwa (12%) oraz godziwe wynagradzanie nauczycieli (11%). Domagają się także korekty niektórych błędnych decyzji związanych z siecią szkół, programami, podręcznikami oraz udoskonalenia innych rozwiązań dotyczących życia szkoły.

Postulaty te wyraźnie różnią się w zależności od położenia społeczno-ekonomicznego respondentów, ich sytuacji życiowej. Wyrównania szans edukacyjnych częściej niż inni domagają się ankietowani znajdujący się w trudniejszym położeniu, tzn. ludzie gorzej wykształceni i sytuowani, w średnim i starszym wieku oraz renciści. Z kolei mieszkańcy wsi, badani z wykształceniem podstawowym i renciści częściej niż inni protestują przeciw

likwidacji małych, wiejskich szkół, większy nacisk też kładą na usprawnienie dojazdów dzieci do szkół. Im lepsze położenie respondentów, tym rzadsze postulaty równości szans oraz utrzymania małych szkół i tym częstsze podkreślanie konieczności godziwego wynagradzania nauczycieli. Postulat ten szczególnie często pojawia się w środowisku osób z wyższym wykształceniem, dobrze sytuowanych i zadowolonych ze swoich warunków materialnych, zamieszkałych w wielkich aglomeracji miejskich, a także wśród kadry kierowniczej i inteligencji. Ta ostatnia grupa jednak znacznie częściej niż inni stawia również wymagania nauczycielom, podkreślając konieczność podnoszenia przez nich kwalifikacji zawodowych.

Osoby zajmujące najwyższe pozycje społeczne (przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, badani najlepiej wykształceni, zadowoleni ze swoich warunków materialnych) należą jednak także do największych krytyków reformy, wysuwających postulaty radykalnej zmiany lub wręcz zaniechania reform. Trzeba jednak podkreślić, że równie często domaga się tego młodzież, w tym uczniowie i studenci. Jest to także priorytetowy postulat (obok wyrównania szans edukacyjnych) w wypowiedziach grup słabszych społecznie - najgorzej sytuowanych, którzy osiągają miesięczne dochody nieprzekraczające 275 zł na osobę w rodzinie, robotników wykwalifikowanych, a także mieszkańców małych miast. Tak więc nastroje krytyczne wobec reformy odnotowujemy wśród ludzi znajdujących się w skrajnie odmiennym położeniu społecznym i ekonomicznym.

Analiza swobodnych wypowiedzi respondentów, a szczególnie porównanie ich z odpowiedziami, jakich ankietowani udzielali na podobne pytania w badaniach przeprowadzonych we wcześniejszych etapach reformowania szkolnictwa, nasuwa refleksję, że reforma niewątpliwie rozbudziła zainteresowanie Polaków problemami edukacji. Wiele grup wzbogaciła o konkretne doświadczenia zmuszając np. nauczycieli, uczniów, rodziców, przedstawicieli samorządów i MEN do uczestnictwa w rozstrzyganiu trudnych problemów

szkolnych lub przynajmniej do refleksji na ten temat. Dzisiaj respondenci, którym zadajemy pytania otwarte, mają znacznie więcej do powiedzenia, do zaproponowania, wypowiadają się bardziej konkretnie. Świadczy to m.in. o tym, że społeczeństwo lepiej zdaje sobie sprawę z tego, jak powinien wyglądać dobry system edukacji i co powinien zapewniać uczniom i nauczycielom. W swobodnych wypowiedziach badani przywiązują dużą wagę do wyrównania szans edukacyjnych uczniów, do wysokości nakładów na szkolnictwo i zasad jego finansowania czy też godziwego wynagradzania nauczycieli. Można przypuszczać, że to uświadomienie „edukacyjne”, jakie zawdzięczamy reformie, jest jedną z przyczyn odnotowanego obecnie utrwalania się czy wręcz narastania krytycyzmu społeczeństwa w stosunku do reformy szkolnictwa. Tym bardziej więc ten krytyczny głos powinien być uwzględniony przez MEN przy podejmowaniu dalszych decyzji związanych z tą reformą.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie szkolnictwo funkcjonuje lepiej czy też gorzej niż przed wprowadzeniem reformy?

(%)

	Lepiej	Ani lepiej, ani gorzej	Gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	14	26	37	23	1069
Płeć					
Mężczyźni	13	29	36	22	507
Kobiety	15	24	37	24	562
Wiek					
18-24 lat	28	26	34	12	153
25-34	15	28	42	15	189
35-44	16	30	41	13	210
45-54	9	31	42	19	210
55-64	13	21	34	32	131
65 lat i więcej	6	20	24	50	177
Miejsce zamieszkania					
Wieś	9	27	39	25	397
Miasto do 20 tys.	15	31	34	19	132
20-100 tys.	17	23	36	23	196
101-500 tys.	18	27	33	22	220
501 tys. i więcej mieszk.	15	26	38	21	125
Wykształcenie					
Podstawowe	6	25	31	38	282
Zasadnicze zawodowe	19	27	35	18	310
Średnie	16	27	38	18	386
Wyższe	11	26	52	12	91
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	13	24	53	10	67
Prac. umysł. niż. szczebla	10	32	44	14	107
Pracownicy fiz.- umysł.	27	30	31	12	59
Robotnicy wykwalifikowani	20	27	32	22	109
Robotnicy niewykwalifik.	16	43	33	8	29
Rolnicy	8	34	38	21	46
Pracujący na własny rach.	12	33	36	19	48
Bierni zawodowo					
Renciści	10	24	40	26	128
Emeryci	7	18	28	48	206
Uczniowie i studenci	20	30	43	6	75
Bezrobotni	17	27	35	20	129
Gospodynie domowe i inni	24	25	38	13	63
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	12	33	44	11	171
spółce właścicieli	19	26	32	23	80
prywatnych i państwa	17	27	40	16	185
sekt. pryw. poza rolnict.	8	35	39	18	53
prywatnym gosp. rolnym					
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	17	24	42	16	143
276-399	10	28	40	22	124
400-549	15	20	36	29	222
550-799	14	28	30	27	171
Powyżej 799 zł	17	27	31	24	155
Ocena własnych war. mater.					
Złe	9	25	40	27	354
Średnie	12	27	37	24	493
Dobre	26	29	31	15	222
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	17	20	37	26	63
Raz w tygodniu	14	28	35	22	552
1-2 razy w miesiącu	13	25	37	24	167
Kilka razy w roku	14	26	40	20	200
W ogóle nie uczestniczy	11	24	37	28	87
Poglądy polityczne					
Lewica	11	25	43	20	329
Centrum	15	31	32	22	241
Prawica	21	28	33	18	241
Trudno powiedzieć	10	22	36	32	255

Tabela 2. Jak Pan(i) sądzi, czy dla ludzi takich jak Pan(i) wprowadzenie reformy szkolnictwa jest (lub będzie) korzystne czy też niekorzystne?

(%)

	Korzystne	Nie ma znaczenia	Niekorzystne	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	44	25	18	1069
Płeć					
Mężczyźni	14	44	23	19	507
Kobiety	12	43	27	18	562
Wiek					
18-24 lat	23	36	24	17	153
25-34	21	31	27	21	189
35-44	17	35	38	10	210
45-54	10	44	31	16	210
55-64	2	66	12	20	131
65 lat i więcej	3	58	13	27	177
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	43	28	19	397
Miasto do 20 tys.	14	46	24	15	132
20-100 tys.	15	46	25	14	196
101-500 tys.	15	35	25	25	220
501 tys. i więcej mieszk.	11	56	18	15	125
Wykształcenie					
Podstawowe	5	57	17	22	282
Zasadnicze zawodowe	18	38	26	19	310
Średnie	15	40	30	15	386
Wyższe	12	39	29	19	91
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	13	38	39	10	67
Prac. umysł. niż. szczebla	11	35	34	19	107
Pracownicy fiz. - umysł.	22	29	28	21	59
Robotnicy wykwalifikowani	19	37	26	19	109
Robotnicy niewykwalifik.	9	55	13	23	29
Rolnicy	8	32	44	15	46
Pracujący na własny rach.	15	45	18	22	48
Bierni zawodowo					
Renciści	3	61	18	18	128
Emeryci	3	58	16	23	206
Uczniowie i studenci	28	30	29	13	75
Bezrobotni	19	41	23	17	129
Gospodynie domowe i inni	23	32	35	10	63
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	14	34	37	15	171
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	12	45	25	18	80
sekt. pryw. poza rolnict.	18	38	21	23	185
prywatnym gosp. rolnym	7	37	45	11	53
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	15	41	30	14	143
276-399	12	41	33	14	124
400-549	11	47	26	17	222
550-799	13	50	22	16	171
Powyżej 799 zł	13	49	18	20	155
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	10	45	27	19	354
Średnie	10	45	25	19	493
Dobre	24	38	24	14	222
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	19	42	18	21	63
Raz w tygodniu	13	43	26	18	552
1-2 razy w miesiącu	15	47	22	15	167
Kilka razy w roku	12	37	28	22	200
W ogóle nie uczestniczy	7	56	21	16	87
Poglądy polityczne					
Lewica	10	41	32	16	329
Centrum	11	50	22	16	241
Prawica	21	48	16	15	241
Trudno powiedzieć	9	37	29	25	255

Tabela 3. Czy, Pana(i) zdaniem, w obecnym funkcjonowaniu szkolnictwa w naszym kraju należałoby wprowadzić jakieś zmiany czy też nie ma potrzeby wprowadzania zmian? 1 - Tak, należałoby wprowadzić duże zmiany; 2 - Tak, należałoby wprowadzić niewielkie zmiany; 3 - Nie, nie należy nic zmieniać

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	27	18	31	1069
Płeć					
Mężczyźni	24	30	18	29	507
Kobiety	25	25	17	33	562
Wiek					
18-24 lat	27	26	28	19	153
25-34	22	37	19	23	189
35-44	26	35	15	24	210
45-54	32	26	14	27	210
55-64	22	21	18	40	131
65 lat i więcej	16	13	15	57	177
Miejsce zamieszkania					
Wieś	19	28	17	35	397
Miasto do 20 tys.	24	29	21	26	132
20-100 tys.	28	24	19	30	196
101-500 tys.	27	25	18	30	220
501 tys. i więcej mieszk.	34	29	12	26	125
Wykształcenie					
Podstawowe	18	16	17	49	282
Zasadnicze zawodowe	19	29	23	28	310
Średnie	29	32	16	23	386
Wyższe	42	33	6	18	91
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	44	35	6	16	67
Prac. umysł. niż. szczebla	29	34	15	23	107
Pracownicy fiz. - umysł.	23	44	18	15	59
Robotnicy wykwalifikowani	20	27	21	32	109
Robotnicy niewykwalifik.	22	43	24	10	29
Rolnicy	16	36	21	27	46
Pracujący na własny rach.	27	26	18	29	48
Bierni zawodowo					
Renciści	14	27	14	44	128
Emeryci	21	15	16	49	206
Uczniowie i studenci	32	27	21	20	75
Bezrobotni	24	24	26	26	129
Gospodynie domowe i inni	35	23	16	26	63
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	33	36	12	20	171
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	21	29	19	31	80
sekt. pryw. poza rolnict.	24	35	19	23	185
prywatnym gosp. rolnym	15	39	21	25	53
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	20	27	24	29	143
276-399	23	22	20	35	124
400-549	22	27	13	38	222
550-799	25	27	17	31	171
Powyżej 799 zł	26	32	16	26	155
Ocena własnych war. mater.					
Złe	23	28	15	34	354
Średnie	23	25	19	33	493
Dobre	29	31	18	21	222
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	33	15	21	31	63
Raz w tygodniu	20	31	16	33	552
1-2 razy w miesiącu	22	25	23	30	167
Kilka razy w roku	30	24	20	26	200
W ogóle nie uczestniczy	35	22	12	30	87
Poglądy polityczne					
Lewica	27	31	15	27	329
Centrum	26	23	20	30	241
Prawica	19	34	17	30	241
Trudno powiedzieć	24	19	19	37	255

Tabela 4. Co, Pana(i) zdaniem, należałoby zmienić w szkolnictwie?
 Postulaty dotyczące: 1 - równości szans kształcenia; 2 - programu nauczania; 3 - podręczników; 4 - poziomu, sposobów i rygorów nauczania; 5 - dojazdów dzieci do szkół; 6 - kwalifikacji nauczycieli; 7 - wynagrodzenia i pracy nauczycieli; 8 - stosunku nauczyciela do ucznia; 9 - nielikwidowania szkół

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem	17	9	7	6	4	4	11	3	11
Płeć									
Mężczyźni	17	7	6	6	4	4	13	2	10
Kobiety	16	11	8	6	4	4	9	5	12
Wiek									
18-24 lat	13	14	3	8	0	3	10	2	8
25-34	13	11	3	7	4	3	13	3	11
35-44	12	7	8	6	4	5	13	2	11
45-54	22	11	9	6	8	3	7	7	10
55-64	21	8	11	1	2	7	10	2	19
65 lat i więcej	23	2	9	7	3	5	15	3	12
Miejsce zamieszkania									
Wieś	16	6	3	6	9	3	4	2	21
Miasto do 20 tys.	20	9	1	2	0	4	13	2	5
20-100 tys.	15	13	7	8	5	3	15	2	4
101-500 tys.	21	9	12	6	0	6	11	3	10
501 tys. i więcej mieszk.	11	13	12	8	0	6	21	10	5
Wykształcenie									
Podstawowe	23	3	7	10	7	4	4	2	23
Zasadnicze zawodowe	20	10	10	4	5	3	3	1	13
Średnie	16	11	5	6	2	4	13	5	7
Wyższe	4	11	5	6	3	9	33	4	2
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	3	6	4	5	4	11	34	2	6
Prac.umysł.niż.szczebła	14	11	6	7	0	3	13	6	5
Pracownicy fiz.-umysł.	24	13	12	4	0	0	10	4	4
Robotnicy wykwalifikowani	20	9	3	12	2	4	2	0	18
Robotnicy niewykwalifik.	25	4	4	5	0	0	0	10	14
Rolnicy	21	0	0	0	12	8	4	0	34
Pracujący na własny rach.	17	20	10	7	3	0	26	5	0
Bierni zawodowo									
Renciści	20	2	7	0	14	3	4	0	28
Emeryci	17	9	12	5	3	5	15	3	11
Uczniowie i studenci	9	12	0	10	0	6	16	4	2
Bezrobotni	10	12	5	1	10	6	2	3	14
Gospodynie domowe i inni	31	13	16	17	0	0	0	10	2
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	12	9	9	7	2	7	19	3	4
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	10	7	8	2	1	2	10	5	9
sekt. pryw. poza rolnict.	20	13	4	8	1	1	12	4	13
prywatnym gosp. rolnym	22	0	0	0	21	7	3	0	27
Dochody na jedną osobę									
Do 275 zł	18	7	12	9	12	4	2	2	10
276-399	24	11	10	5	1	1	2	1	12
400-549	20	6	9	9	2	5	7	2	18
550-799	19	7	5	4	6	5	19	4	11
Powyżej 799 zł	13	11	5	6	1	4	19	1	6
Ocena własnych war. mater.									
Złe	19	5	11	6	7	4	4	2	12
Średnie	17	10	6	7	2	4	11	4	12
Dobre	13	14	2	4	3	6	20	5	8
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	13	8	4	2	0	5	9	5	10
Raz w tygodniu	20	5	8	7	4	4	9	4	15
1-2 razy w miesiącu	10	12	5	7	10	8	12	3	10
Kilka razy w roku	18	14	8	4	2	3	12	3	4
W ogóle nie uczestniczy	6	16	4	5	0	3	21	4	6
Poglądy polityczne									
Lewica	19	8	7	5	5	5	11	2	12
Centrum	9	12	5	7	4	2	14	5	11
Prawica	21	10	9	4	4	7	14	3	4
Trudno powiedzieć	15	7	6	10	3	3	5	4	18

(continued)

Tabela 4. cd. Co, Pana(i) zdaniem, należałoby zmienić w szkolnictwie?

Postulaty dotyczące: 10 - finansowania edukacji i szkół; 11 - poprawy wyposażenia szkół; 12 - zajęć pozalekcyjnych; 13 - bezpieczeństwa, opieki oraz dyscypliny; 14 - prywatyzacji szkolnictwa; 15 - naprawy reformy oraz radykalnej zmiany; 16 - Inne; 17 - Trudno powiedzieć

(%)

	10	11	12	13	14	15	16	17	Liczba osób
Ogółem	12	5	1	2	1	13	2	11	549
Płeć									
Mężczyźni	12	5	0	0	2	11	1	13	267
Kobiety	12	5	2	3	1	14	3	8	283
Wiek									
18-24 lat	9	5	0	0	0	20	4	15	79
25-34	12	5	1	5	1	11	1	13	108
35-44	14	9	1	2	4	17	1	6	131
45-54	14	2	2	0	0	10	3	9	123
55-64	10	3	0	2	2	9	2	10	57
65 lat i więcej	10	9	0	0	0	7	2	13	51
Miejsce zamieszkania									
Wieś	11	6	0	1	1	11	0	13	181
Miasto do 20 tys.	20	3	0	0	1	20	2	10	70
20-100 tys.	15	4	3	2	2	15	2	6	100
101-500 tys.	4	6	1	2	1	11	6	9	116
501 tys. i więcej mieszk.	13	7	0	4	1	9	2	12	82
Wykształcenie									
Podstawowe	4	10	2	0	1	10	1	7	97
Zasadnicze zawodowe	16	3	1	2	1	14	1	11	147
Średnie	13	5	1	2	1	11	4	14	238
Wyższe	11	5	1	3	5	22	1	3	68
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	8	3	2	3	5	25	0	5	53
Prac. umysł. niż. szczebla	20	7	0	2	1	6	5	14	69
Pracownicy fiz.-umysł.	15	13	2	4	0	15	0	5	37
Robotnicy wykwalifikowani	9	3	2	1	2	20	0	6	51
Robotnicy niewykwalifik.	26	4	8	0	0	0	0	8	19
Rolnicy	10	8	0	0	0	11	0	3	24
Pracujący na własny rach.	9	4	0	0	0	0	0	18	26
Bierni zawodowo									
Renciści	10	2	2	1	2	10	0	9	54
Emeryci	9	8	0	1	0	10	2	14	74
Uczniowie i studenci	15	5	0	0	2	22	7	11	44
Bezrobotni	6	4	1	3	0	12	5	20	60
Gospodynie domowe i inni	13	2	0	2	2	13	2	3	39
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	14	7	2	2	3	17	3	6	115
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	7	15	2	0	0	15	2	20	41
sekt. pryw. poza rolnict.	17	1	1	2	1	9	0	8	108
prywatnym gosp. rolnym	8	7	0	0	0	12	0	4	29
Dochody na jedną osobę									
Do 275 zł	6	1	2	2	0	20	1	8	70
276-399	20	2	2	0	2	12	7	10	56
400-549	13	12	2	0	1	10	0	7	110
550-799	13	7	0	4	3	8	3	6	88
Powyżej 799 zł	19	3	1	0	2	9	3	11	92
Ocena własnych war. mater.									
Złe	12	4	3	2	1	8	2	16	181
Średnie	14	7	0	2	1	13	1	9	236
Dobre	9	4	1	1	3	18	3	7	132
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	8	2	5	0	0	12	12	15	30
Raz w tygodniu	12	6	1	2	1	10	1	12	281
1-2 razy w miesiącu	8	6	2	0	3	16	1	2	77
Kilka razy w roku	16	4	0	1	1	19	0	10	111
W ogóle nie uczestniczy	11	3	0	6	2	10	8	15	50
Poglądy polityczne									
Lewica	15	7	1	1	1	12	2	7	192
Centrum	16	5	0	5	2	14	4	9	117
Prawica	10	3	1	0	2	13	2	15	129
Trudno powiedzieć	6	5	2	1	1	12	1	13	112